

Саша Марковић

Педагошки факултет, Универзитет у Новом Саду

У ПОТРАЗИ ЗА ПОЛИТИЧКИМ ИДЕЈАМА ТИХОМИРА ОСТОЈИЋА

Сажетак

Тихомир Остојић је један од најзначајнијих представника српске политичке мисли на простору Аустро-Угарске монархије почетком 20. века. Политичка мисао Тихомира Остојића није истраживачки разматрана. Она је, међутим, у његовом стваралаштву присутна и умела је да обоји и његова културолошка и књижевна становишта. У залагању за демократизацију српске политичке мисли, Остојић је тражио упориште у просветитељству Доситеја Обрадовића. Његово национално становиште одударало је од романтичарске слике, али је није и у потпуности одбацивало. Супротстављајући се политици асимилације и страначке раздробљености, Остојић се залагао за продор образовања у најшире слојеве српског народа као јединствену баријеру чија је улога била очување идентитета. Са тим у вези он је, у предвечерје Првог светског рата одлучујуће утицао на делатност Матице српске као најоригиналније српске културне институције. Незадовољан конформизмом и политиканством постојећих српских политичких странака у Монархији, он је предлагао реформу Либералне странке, а потом и учествовао у стварању Српске демократске странке. Иако су политички домети ових странака остали недовољно афирмисани, њихов значај није био занемарљив у неговању демократског процеса артикулације политичке мисли код Срба „пречана“. Тихомир Остојић је у томе имао незаобилазну улогу.

Кључне речи: Тихомир Остојић, просветитељство, патриотизам, национална идеја, политика, култура

1. УВОДНА НАПОМЕНА

Стваралаштво Тихомира Остојића (1865 – 1921) је припадало историјској епохи краја 19. и почетка 20. века, но без обзира на то,

из многобројних разлога остало је актуелно. Инспирисан идејама просветитељства и модерног образовања, националним романтизмом, демократским дискурсом Француске буржоаске револуције, надахнут историјским памћењем и критички оријентисан према традицији и клерикализму, Тихомир Остојић је био представник српске друштвене елите чија је идејна и оперативна блискост могла да се реализује кроз конкретну политичку активност у којој би се артикулисале све оне вредности које су настајале из поменутих инспирација. У томе треба тражити мотив за покушај стварања странке и формулисања њеног програма, националне доктрине и државне визије.

2. БИОГРАФСКИ ОСВРТ, УТИЦАЈИ И УТИСЦИ

Тихомир Остојић је рођен у малом банатском селу које данас носи име по његовом презимену, а тада се звало Tisa Sent Miklós (*Tisza Szent Miklós*), односно Мали Семиклуш, како су га Срби називали. Читавог живота Остојић је неговао нескривену наклоност према овом месту често га називајући „мили Семликуш“.¹ У освртима на своје родно место, а која је забележио и у дневнику који је водио, Остојић је емотивним сликама сведочио о својој привржености породици и малој српској заједници из које је потекао. Оца Радивоја, због његове преране смрти није памтио. Мајка Јелисавета, пуна разумевања и топлине му је била и дечачко уточиште, и младалачка подршка са неизмерним утицајем на стварање његове личности. О њеној харизми и скромности Тихомир је стално сведочио било конкретним текстом,² било поступком широкогрудости трезвеног али и образованог човека чије васпитање није дозвољавало малициозност чак и уколико је она била изазвана.³ Њих је прихватила Даница, Јелисаветина сестра и омогућила Тихомиру, без обзира на тешке прилике у којима се са мајком нашао прилично нормално детињство. Тетка Даница га није одвајала од својих деветоро деце. Његову склоност према учењу, мајка је била спремна да подржи по сваку цену. Одлазак у Нови Сад и даље гимназијско школовање, после почетних материјалних проблема било је трајно

1) „Ко би описао дивоте и красоте које сам проживио сада о Ускресу у Семликушу!“; Тихомир Остојић, *Мој дневник 1881-1883*, Рукописно одељење Матице српске (у даљем тексту РОМС), М 5901, стр. 95.

2) „Сирота моја мати! Она се мучи и ради па све за љубав мени. Какво понижење!... Све је своје распродала и дошла са мном у Нови Сад...“; Тихомир Остојић, *Мој дневник 1881-1883*, нав. дело, стр. 13.

3) „Из укрштаја крви сеоске интелигенције и сеоског занатлије... родило се бистро дете које ће, у новосадској гимназији, присвојити облике и начине грађанског живота и постати

збринуто када је образовно старатељство над Тихомиром и материјалну подршку његовој мајци преузео његов професор латинског и немачког језика Јован Грчић. Док је становао код свог професора, Тихомир је имао прилику да се упозна са свакодневним животом интелектуалца патриотски оријентисаног, али и да боље упозна своје школске другове који су такође становали код професора Грчића. Међу њима су били и „Милутин Јакшић, касније професор карловачке богословије, историчар и политичар... Васа Јакшић, адвокат и првак некадање Демократске странке угарских Срба, Милета Јакшић, песник...“⁴ Школовање и узорно понашање професора Грчића⁵ пресудно су утицали на формирање интелектуалних ставова и њиховог развоја код младог Остојића.⁶ О свему томе исцрпно је сведочио у свом дневнику. Његова интересовања су многобројна и вишеслојна, од народне традиције, преко актуелне националне политике до музике и склоности за неговање фолклора и физичке културе. Поклоник Милетићевих политичких ставова и критичког односа према српском свештеном клеру, Тихомир је трасирао пут својој друштвеној делатности апострофирајући њен уметнички и најшири културни израз. Трудио се да разуме образовну и васпитну поруку својих професора, али је и поштовао истрајне национално-политичке борце попут Светозара Милетића. „Милетић му је идеал народног борца,⁷ Змај је народни бард, а са огорченошћу коментарише наименовање Германа Анђелића за патријарха као и држање националних дефетиста а опортуниста према туђинском режиму.“⁸

Преко стипендије Саве Текелије студирао је најпре у Будимпешти, а потом у Бечу. Успешан прелазак у Беч и наставак студија био је снажан подстицај за Остојићев академски развој и формирање политичког погледа. „Ту је упознао Ватрослава Јагића, који је

најбољи и историчар и пропагатор наше грађанске културе.“; Васа Стајић, „Тихомир Остојић“, *Летопис Матице српске*, књига 313, свеска 1-3, јули-август-септембар 1927, стр. 15.

- 4) Милитар Трива, „Школовање Тихомира Остојића“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965, стр. 94.
- 5) „Знаш брате, да је чисто умрла гимназија од како нам Грчића нема овде.“; *Писмо Илије Белеслијина Тихомиру Остојићу, О школским данима у гимназији*, Нови Сад, 7. 02. 1885, РОМС, 4407.
- 6) „... Ја могу тек разумети каквог сте ви грдног етичног утицаја произвели на мене.“; *Писмо Тихомира Остојића Јовану Грчићу, Захвалност на старању и васпитању*, Будимпешта, 19. октобар 1885, РОМС, 2699.
- 7) „Милетић дошао из Беча у Нови Сад. Болан је преболан. Умреће. Тешко нама! Еј Србине шта си дочекао! Скитски Мађару! Жртва ти пада! Али чекај, чекај, зајам ти морам вратити већ!“; Тихомир Остојић, *Мој дневник 1881-1883*, нав. дело, стр. 92.
- 8) Милитар Трива, „Школовање Тихомира Остојића“, нав. дело, стр. 100.

извршио пресудан утицај на његову научну каријеру.⁴⁹ Познанство Тихомира Остојића са професором Јагићем имало је за последицу становиште о јединству српског и хрватског народа које је Остојић прихватио као неприкосновено научно, односно филолошко, етничко и историјско постигнуће свог времена. „Историјска је истина, уз коју пристају сви учени нашег и других народа, да су Хрвати и Срби од вијека два најближа и најсроднија племена једног те истог народа али да је разликост набожног и државног живота течајем вијекова раскидала удове истог тела и брата брату отуђила...“¹⁰ Суочавање са различитим правцима историјског развоја, за Јагића није био самостални пут државног развоја националне идеје Хрвата или Срба, већ дело наметнуте „покраинске речи“¹¹ или „поциепаности државне“,¹² односно изнуђеног партикуларизма који је могао једино да се превазиђе обновљеним јединством у савременом тренутку. Српско-хрватско јединство се већ тада испоставило као професорски идеализам и Остојића, а који је политичку свакодневницу и незанемарљива различита национална и историјска искуства Срба и Хрвата доживљавао као премостив изазов своје научне хипотезе и којој је остао доследан до краја живота. „Кад смо ми Срби, Хрвати и Словенци одиста један народ, ако се гледа на битне особине које чине народе. Тако каже наука, а против научне истине опасно је радити овде, као и у свему другом.“¹³

У Нови Сад се Остојић вратио 1889. и убрзо је постао предавач, а потом и суплент у Гимназији чији је ученик до скоро и сам био. Постојеће успомене на предавача и професора Остојића су пуне импресија и узорних опажања. Многи млади људи, будући значајни представници интелектуалне елите су са дужним поштовањем и уз захвалност за причињену помоћ у формирању њихових карактера писали о свом професору – човеку непресушне енергије и надахнутог ентузијазма.¹⁴ Са тим у вези неки од ученика, на сопствено задовољство су стекли утисак да су његова предавања била „национално-пропагандистичка излагања.“¹⁵ Остојић је инсистирао

9) Биљана Шимуновић-Бешлин, „Тихомир Остојић између личног и јавног интереса“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, свеска 1, Матица српска, Нови Сад, 2016, стр. 219.

10) Vatroslav Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*, Jugoslovenska akademija znanosti i umetnosti, Zagreb, 1867, стр. 3.

11) Исто, стр. 5.

12) Исто, стр. 5.

13) Тихомир Остојић, „Јединство Срба, Хрвата и Словенаца“, *Јединство*, број 9, 1. мај 1919, Нови Сад.

14) „Сећање Остојићевих ђака из новосадске гимназије“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965, стр. 112.

15) „Сећање Триве Милитара“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига

и да млади људи читају и књижевна и историјска дела и других европских народа јер је то било неизбежно за стицање правилне слике о успеху или неуспеху сународника у прошлости и савременом тренутку. Осим рада у школи, Остојић је проналазио времена и да учествује у раду културно-просветних удружења и установа, између осталог био је и повереник Српске књижевне задруге и сарађивао је са Јованом Скерлићем у *Српском књижевном гласнику*.¹⁶ Трудио се да чита и критички посматра бројне српске часописе који су излазили у Монархији. „Кроз поуку наших листова ми видимо једну интелигенцију без иницијативе и доста апатаичну и непродуктивну.“¹⁷ Своју културну мисију, управо услед уочених бројних недостатака, сматрао је да треба да оствари у најрепрезентативнијој установи српске културе, у Матици српској. Остојић је сматрао да Матица српска под руководством Антонија Хаџића „неплодна“. Његова намера била је да „уплови у њене мирне воде и да их немилосрдно узбурка.“¹⁸ Подржавајући идеју о образовању народа, Тихомир Остојић се залагао за енергичнији и обимнији рад у библиотеци „Књига за народ“ са намером да се оствари процес народног просвећивања. Са Јованом Радоњићем, Станојем Станојевићем, Милутином Јакшићем, Радивојем Врховцем вршио је притисак на матичину управу како би се национални рад поспешило. Са тим у вези је и покретање часописа *Покрет*. Идеја тзв. „Покреташа“ била је заснована на потреби образовања становништва.¹⁹

3. ПРОСВЕТИТЕЉСТВО, КУЛТУРНА МИСИЈА, РОДОЉУБЉЕ, ПОЛИТИКА...

Остојићево стваралаштво, пре свега било је окренуто историји књижевности и развоју народне уметности. Упоришне тачке у томе биле су изузетне личности којима је Остојић посветио велику пажњу. Свакако да је међу њима био најзначајнији Доситеј Обрадовић, према коме је Остојић неговао искрено поштовање још од

тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965, стр. 118.

16) *Писмо Јована Скерлића Тихомиру Остојићу, Позив на сарадњу у СКГ*, Београд, 5. 4. 1905, РОМС, 6630.

17) Тихомир Остојић, „Преглед књижевно белетристичких листова“, *Летопис Матице српске*, (приредио: Милан Савић), Матица српска, Нови Сад, књига 202 и 203, 1900, стр. 361.

18) Живан Милисавац, „Тихомир Остојић, реформатор Матице српске“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965, стр. 171.

19) „Књиге за народ да посредују између науке и књижевности и најширих слојева народних сељака, омладине, радика, занатлија, женског света.“; Живан Милисавац, *Историја Матице српске, 1826 – 1924*, Нови Сад, 1965, стр. 126.

школских дана.²⁰ Проучавајући историјски развој Срба, Остојић је сматрао да је преломни тренутак за модернизацију Срба уследио након увођења реформи у Хабзбуршком царству током друге половине 18. века. Секуларизација друштва и тенденција потискивања конфесионалне улоге у процесу образовања, а потом и његовог јачања кроз примену егзактних научних метода довела је до преиспитивања постојећих приступа стварности. Остојић је неговао приступ овој епохи који су артикулисали његови класици. „Просвећеност је човеков излазак из малолетности за коју је сам крив. Малолетност је неспособност служења властитим разумом без нечијег вођства.“²¹ Просветитељство је покрет против ентропије, а разум је био замајак уобличавања стварности. У одређеним тумачењима, оно је било отклон од уобичајених ставова у вези са начином промене постојећих друштвених односа и вредности које оне укључују.²² Представљено становиште у вези са што мирнијим прелазом из једне историјске епохе у другу прихватао је и Остојић, и то у намери што успешнијег остварења модернизације српског друштва. Међутим, његов однос према затеченим вредностима није одавао утисак неопходне просветитељске трпеливости. Незадовољство постојећим које је процес просветитељства требао да мења, Остојић је сликовито објаснио као неопходну промену друштва које је „огрезнуло у традицији“²³ или је „жртва тупог традиционализма.“²⁴ Традиција је, као што видимо, за Остојића била бескорисна и уколико није могла да издржи „суд здравог разума“ било је потребно да се „одбаци“.²⁵ Традиција се у сусрету са савременим модификује и постоји могућност њене потпуне трансформације, а потом и нестанка. Остаје нејасно да ли је традиција уколико се осавремени²⁶ била прихватљива Остојићевом

20) „За сутра имамо задаћу: Од какве је важности књижевни рад Доситејев по Србе и српску књижевност. Врло тешка тема!“, Тихомир Остојић, *Мој дневник 1881-1883*, нав. дело, стр. 57.

21) Имануел Кант, „Одговор на питање: Шта је просвећеност?“, Имануел Кант, Мишел Фуко, Јирген Хаберманс, *О просвећености*, Завод за културу Војводине, Нови Сад, 2004, стр. 7. Ближе види и: Имануел Кант, *Одговор на питање шта је то просветитељство*, цитирано према: Михаило Ђурић, *Утопија измене свет, мит, наука, идеологија*, Службени гласник, Београд, књига 6, 2009, стр. 283.

22) „Кант одбацује револуцију као пут постизања просвећености, јер је она погодна само за ослобађање од лоше власти, али не и за промену начина размишљања.“; Имануел Кант, Мишел Фуко, Јирген Хаберманс, *О просвећености*, нав. дело, стр. 43.

23) Тихомир Остојић, *Историја српске књижевности*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1923, стр. 122.

24) Тихомир Остојић, *Живот Доситеја Обрадовића*, Књижара С.Б. Цвијановића, Београд, 1911, стр. 124.

25) Тихомир Остојић, *Историја српске књижевности*, нав. дело, стр. 122.

26) „Не можемо пасивно присвојити сопствену националну традицију. Морамо је осавременили да бисмо је доиста поседовали. Враћање традицији није могуће без њеног стваралчког преиначења.“; Михаило Ђурић, *Србија и Европа*, БИГЗ-Бонарт, Београд, 2003, стр. 56.

концепту модернизације друштва. Његово опсежно и истраживачки посвећено дело *Доситеј Обрадовић у Хопову*, подробно нам описује развој Доситејеве личности, од усхићеног верујућег младића до незаситог научног скептика који промисао Божју није доживљавао једино у спознаји црквених књига. Свештеници и монаси су за Обрадовића, а у тумачењу Остојића²⁷ пружали неприхватљив отпор додатном образовању мимо црквених књига. „Али у целини беше наше калуђерство без систематског и солидног образовања, без науке, те због тога и без дубљег душевног живота, без виших идеја, без тежње за интензивнијом културом...“²⁸ Остојић је у више наврата инсистирао да Обрадовић „показује бесплезност манастира у општеству...“²⁹ Нама, ипак таква готово ниподаштавајућа доследност у критици цркве код Обрадовића није уочљива. Ово тим пре, уколико имамо на уму је Доситеј имао позитивно мишљење о појединим духовницима какав је био и игуман манастира Хопово у време његовог боравка. Његових речи: „Нећеш ти навек житија читати... почећеш и друге, паметније књиге читати...“³⁰ Доситеј се радо присећао подупирући своју одлучност у борби за што дубљи продор образовања међу Србима. Могући разлог за Остојићеву преокупираност критиком свештенства лежао је вероватно и у мишљењу да постоји, у његовом времену прекомеран утицај Српске православне цркве на културни и политички живот Срба Дунавске Монархије. Са таквим стањем ствари се Остојић није мирио. Порука Доситејева, на којој је Остојић инсистирао тумачећи и његове наследнике је била да се човек тргне из окова зависности од ритуала и обесмишљених обичаја и да поврати слободу избора која би његов етносни фолклор обогатила новим садржајима и приближила другим европским народима. „Он припада оној снажној српској генерацији која је у првој половини 19. века предузела колосалан задатак: да српски народ препороди у књижевности, култури и друштвеном животу, и да га тако изведе из оријенталне запуштености и верске усамљености и уведе у коло европских културних народа и у круг опћих човечанских идеја.“³¹ Шири појам који је могао да сву препознату различитост међу људи-

27) Остојићево незадовољство својим катихетом из школских дана свакако да је имало утицај на његову каснију скепу према појединим савременицима који су представљали веру и Српску православну цркву. „Катихета предаје Хришћанску науку, а овамо је грубијан да му нема пара... Својим грубијанством је већ дотле узтеро да је од нас начинио атеисте, а не хришћане.“; Тихомир Остојић, *Мој дневник 1881-1883*, нав. дело, стр. 87.

28) Тихомир Остојић, *Живот Доситеја Обрадовића*, нав. дело, стр. 124.

29) Тихомир Остојић, *Доситеј Обрадовић у Хопову, студија из културне и књижене историје*, Матица српска, Нови Сад, 1907, стр. 381.

30) Тихомир Остојић, *Живот Доситеја Обрадовића*, нав. дело, стр. 25.

31) Тихомир Остојић, „О Јовану Стерији Поповићу“, *Летопис Матице српске*, књига 241, Матица српска, Нови Сад, 1907, стр. 6.

ма и народима обједини било је изворно хришћанство чије моралне вредности суочавају и цркву са преиспитивањем својих поступака. „Доситеј стоји на стајалишту еванђеоског, те с њега посматра живот и установе православне цркве.“³² Остојићево становиште било је заправо трагање за концептом демократског друштва које је плурализам мишљења, институционално требало да каналише у добро промишљену ситуацију и, на основу тога правилно донету одлуку. Неговање овог приступа захтевало је отварање српског друштва и суочавање са постојећим погледима као предуслов успеха процеса просветитељства и развоја националне идеје. „Национална снага једног народа не показује се у тврдоглавом одбацивању свега што је страно, него у самосталности, којом она све што је у битности сродно и употребљиво прилагоди својем бићу, подреди га и стварајући употреби за национална дела.“³³

Остојићево становиште имало је холистичке намере, а тиме и подршку³⁴ и карактер националног и политичког окупљања ради очувања нације и растерећенијег очекивања од њеног стратешког развоја. Тадашњи председник Матице српске, Радивоје Врховац је у потпуности био сагласан са овим концептом, у више наврата наглашавајући оно што је и Остојић писао и поздрављајући надахнути идеализам уколико га је било.³⁵ Интересантно је да је полазиште и Остојићу и Врховцу за апел о народном просвећивању било и дело Ђорђа Натошевића *За што наш народ у Аустрији пропада*. Анализирајући врло тешку друштвену, привредну, демографску, породичну и културну ситуацију код Срба, Натошевић је, можда за разлику од устаљеног, за ово неодрживо стање тражио узроке, пре свега у немарности својих сународника.³⁶ Остојић је био и поштовалац националне идеје у редакцији Уједињене омладине српске, али и свестан њене ограничености у савременом тренутку, преиспитивања и полемичких реговања.³⁷

32) Тихомир Остојић, *Доситеј Обрадовић у Хопову, студија из културне и књижевне историје*, нав. дело, стр. 392.

33) Тихомир Остојић, *Историја српске књижевности*, нав. дело, стр. 5.

34) „Са становишта етике, родољубље и космополитско осећање се не искључују.“; Васа Стајић, „Песништво и родољубље“, *Летопис Матице српске*, књига 28, свеска 4, Нови Сад, 1912, стр. 9.

35) Радивоје Врховац, „Друштвено и народно просвећивање“, *Летопис Матице српске*, Нови Сад, књига 293, свеска 3, 1913, стр. 12.

36) „Тако је жалосно стање код нас свуда и у сва чему.“; Ђорђе Натошевић, *За што наш народ у Аустрији пропада*, Библиотека Исидоријана, Београд (фототипско издање), 2007, стр. 70.

37) „Српска Напредна омладина“, *Српска Ријеч*, Сарајево, 13. (26.) јула 1910. (Исечак чланка сачуван од стране Тихомира Остојића међу његовом заоставштином – примедба С.М.).

Конформизам Антонија Хаџића и Милана Савића,³⁸ председника и секретара Матице српске на прелазу векова била је рефлексивна постојећег односа српске политичке елите у Аустро-Угарској монархији и управо са тим се и Остојић није мирио.³⁹ Њему је понајвише сметао страначки раздор и политикантско уплитање у рад Матице српске, али и у целокупан друштвени и политички живот Срба. „Наши страначки одношаји жалосни су, врло жалосни. Држимо да је то болесно стање и да би требало да гледамо да дођемо до здравих страначких одношаја. ... У здравим политичким приликама странака мора бити и нужно је да их има... Ми Срби у овим крајевима, у нашим страначким одношајима нисмо свагда задахнути чистим родољубљем, већ често ниском себичношћу.“⁴⁰

Образовање је било основа и за поимање родољубља⁴¹ Тихомира Остојића. Он је критиковао традиционално патријархално друштво, не из разлога да негира српски идентитет, већ из намере да га модернизује.⁴² Стиче се утисак да је за Остојића могући спој традиције и модерног био неостварив јер је вредност традиционалног српског друштва била проблематична. Овај призив острашћеног приступа према традицији Тихомира Остојића, са недовољно јасном и разлученом критиком њених постигнућа био је најслабија карика његовог становишта о патриотизму. Чак се и препоручени плурализам доводи у питање с обзиром да је дозвољен само у контексту модернизације. „Патријархално – што у овој прилици значи заостало – схватање и гледање на друштво држи се доста чврсто код нас, и ако смо овде у Угарској већ више од два века под утицајем запада и његових идеја.“⁴³ Одрицање од историјског континуитета идентитета и слепо поверење у процес модернизације могао је да постане пут у неизвесност.

38) Остојић је често полемисао са Савићем о одговорности према раду Матице српске, али је умео и да одржи коректан однос са њим, на обострано задовољство. „Ја пристајем да се оно што је било баци у заборав и да се наши лични односи поправе.“; *Писмо Тихомира Остојића Милану Савићу, Обнова пријатељских односа*, Нови Сад, 10. (23) август 1909, РОМС, 9629.

39) Тихомир Остојић, „Од чега болује Матица српска“, *Покрет*, свеска 4, Српска манастирска штампарија, 1907, РОМС, М 5948, стр. 1.

40) Тихомир Остојић, „Хоћемо-ли свуда и свагда терати партизанство?“, *Браник*, број 19, 1. (14.) септембар 1904.

41) „Ми смо били родољуби, али нисмо били патриоте.“; Милан Петровић, *Успомене* (приредила: Биљана Шимуновић-Бешлин), Градска библиотека Нови Сад, Матица српска, Нови Сад, 2016, стр. 180.

42) „Највиши идеал нашега културног настојања треба да буде то: да познамо, да констатујемо и да развијемо све оно што нас чини етничком моралном индивидуом и тако порадимо на стварању посебно типа европске културе која ће имати српски колорит.“; Тихомир Остојић, „Приступ новог уредника“, *Летопис Матице српске*, Матица српска, Нови Сад, свеска број 285, 1912, стр. 19.

43) Тихомир Остојић, „Једно важно културно и социјално питање“, *Летопис Матице српске*, књига 296, свеска 6, Матица српска, Нови Сад, 1913, стр. 3.

Тихомир Остојић је намеравао своју просветитељску мисију да реализује и у конкретном политичком и страначком животу. „Ја сам као Ђак на универзитету симпатисао са главним људима Либералне странке, а нисам симпатисао ни са људима ни са начином рада других наших странака... Са људима, на пр. Радикалне странке ја нисам имао ни онда а ни после, све до данас, никаквих веза...“⁴⁴ Временом, Остојић се у потпуности разочарао и у рад Либералне странке. Он је реаговао и једним ширим аналитичким текстом где је формулисао своје примедбе са идејом да се узму у обзир. Остојић је критиковао уобразиљу Либерала о величини и значају своје странке јер за то није било „моралних и умних способности, нити материјалних средстава“.⁴⁵ Последица ове илузорности било је „занемаривање фактичног стања и реалних, више пута сасвим акутних потреба нашег народа.“⁴⁶ Са таквим приступом, активности странке, по мишљењу Остојића сводиле су се на суздржаност и опрезност у деловању што је доводило до њене националне и страначке пасивности, дневнополитичке калкулације⁴⁷ и могућности да у најширем народу буде потиснута свест о њеном постојању. „Политика извлачења, политика неинтервенције – и тако се често могла крстити политика Либералне странке.“⁴⁸ Страначка неактивност, по Остојићу била је последица лошег одабира чланства, односно спутавања оних који су заиста желели нешто да учине и приклањање лидерској структури којој одговарају послушници чија је водила, пре свега лична корист. „Стога се нашло у њој много и таквих чланова који нису много марили за опћу корист, за напредак Српства, бар то нису на делу показали, шта више било је случајева кад се то могло и констатовати, то су били људи који су ушли у странком с надом да ће у њој задољити своју амбицију или личне користи.“⁴⁹ Млад и пун националног елана, идеалистички посвећен Остојић се није мирио са оваквом страначком летаргијом и незаинтересованошћу.⁵⁰ Покретање из пасивности је било

44) *Писмо Тихомира Остојића др Илији Вучетићу, О своме иступању из Либералне странке, 11. јун 1901, РОМС, 13184.*

45) Тихомир Остојић, *Изјава – предлози о реорганизовању Либералне странке*, рукопис, РОМС, М 5954.

46) Исто.

47) „Презирао је политику схваћену као кафанско-партијску вештину.“; Драган Симеуновић, „Особеност политичке мисли Јована Цвијића“, *Српска политичка мисао*, број 4, 2015, стр. 17.

48) Тихомир Остојић, *Изјава – предлози о реорганизовању Либералне странке*, нав. дело.

49) Исто.

50) „Најприродније би било – говорио ми је (односи се на Тихомира Остојића – примедба С.М.) као гимназист – кад би наше политичке странке увеле народно просвећивање у програм свог рада, онако како то чини Тома Масарик у Чешкој. Али либерални су за то сувише велика господа, а радикали су сувише велики демагози. Што се пак клерикала

нужно и то кроз општенародни покрет према образовању. Своју просветитељску и образовну, односно најширу културну мисију, за коју се у то време залагао да буде реформаторски правац деловања Матице српске, Остојић је желео да социјално оснажи страначким и политичким деловањем. „Дубоко смо уверени да највише страдамо од слабога образовања, незнања, неспремности, неспособности... На свим линијама морамо ићи за тим да се ниво нашег народа у просвети подигне.“⁵¹ Упоредо са развојем просвете, Остојић је програмски инсистирао и на оним аспектима које је у друштву и спроводио, а то су: економско јачање и организовање певачких друштава, хуманитарне и просветне задруге као и гимнастичких друштава. Та акција треба да се систематски спроводи и у том процесу негује и развија родољубље.⁵² На прагу ових промишљања Остојић се укључио и у активности око формирања демократске странке надајући се афирмацији њеног деловања.⁵³ Постојеће интересовање за политички рад и, након интернације и шиканирања током рата, Остојић је прагматично продубио октобра 1918. када је узео активно учешће у прикључењу Баната, Бачке и Барање (Војводине) Краљевини Србији и стварању југословенске државе.

ЛИТЕРАТУРА

Врховац Радивоје, „Друштвено и народно просвећивање“, *Летопис Матице српске*, Нови Сад, књига 293, свеска 3, 1913, стр. 1-18.

Ђурић Михаило, *Србија и Европа*, БИГЗ-Бонарт, 2003, Београд.

Кант Имануел, „Одговор на питање: Шта је просвећеност?“, Кант Имануел, Фуко Мишел, Хаберманс Јирген, *О просвећености*, Завод за културу Војводине, Нови Сад, 2004.

Кант Имануел, *Одговор на питање шта је то просветитељство*, цитирано према: Ђурић Михаило, *Утопија измене свет, мит, наука, идеологија, Службени гласник, Београд*, књига 6, 2009.

Марковић Саша, „Политиканство или пролегомена демократске странке код војвођанских Срба Аустро-Угарске монархије“, *Истраживања*, број 23, 2012, стр. 415-432.

Милисавац Живан, *Историја Матице српске, 1826 – 1924*, Нови Сад, 1965.

Милисавац Живан, „Тихомир Остојић, реформатор Матице српске“, *Збор-*

тиче, сва је срећа што се у том послу не разумеју... То нису странке, то су клике... То су браниклије и заставаши.“; Милан, Петровић, *Успомене*, нав. дело, стр. 280, 286.

51) Тихомир Остојић, *Изјава –предлози о реорганизовању Либералне странке*, нав. дело. 52) Исто.

53) Ближе види: Саша Марковић, „Политиканство или пролегомена демократске странке код војвођанских Срба Аустро-Угарске монархије“, *Истраживања*, број 23, 2012, стр. 415-432.

- ник *Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965.
- Милитар Трива, „Школовање Тихомира Остојића“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965.
- Натошевић Ђорђе, *За што наш народ у Аустрији пропада*, Библиотека Исидоријана, Београд (фототипско издање), 2007.
- Остојић Тихомир, *Мој дневник 1881-1883*, Рукописно одељење Матице српске, М 5901.
- Остојић Тихомир, „Преглед књижевно белетристичких листова“, *Летопис Матице српске*, (приредио: Милан Савић), Матица српска, Нови Сад, књига 202 и 203, 1900, стр. 359-372.
- Остојић, Тихомир, *Историја српске књижевности*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1923.
- Остојић Тихомир, *Живот Доситеја Обрадовића*, Књижара С.Б. Цвијановића, Београд, 1911.
- Остојић Тихомир, *Доситеј Обрадовић у Хопову, студија из културне и књижене историје*, Матица српска, Нови Сад, 1907.
- Остојић Тихомир, „О Јовану Стерији Поповићу“, *Летопис Матице српске*, књига 241, Матица српска, Нови Сад, 1907, стр. 1-23.
- Остојић Тихомир, „Од чега болује Матица српска“, *Покрет*, свеска 4, Српска манастирска штампарија, 1907, Рукописно одељење Матице српске, М 5948.
- Остојић Тихомир, „Јединство Срба, Хрвата и Словенаца“, *Јединство*, број 9, 1. мај 1919, Нови Сад.
- Остојић Тихомир, „Приступ новог уредника“, *Летопис Матице српске*, Матица српска, Нови Сад, свеска број 285, 1912, стр. 1-22.
- Остојић Тихомир, „Једно важно културно и социјално питање“, *Летопис Матице српске*, књига 296, свеска 6, Матица српска, Нови Сад, 1913, стр. 1-14.
- Остојић Тихомир, „Хоћемо-ли свуда и свагда терати партизанство?“, *Браник*, број 19, 1. (14.) септембар 1904.
- Остојић Тихомир, *Изјава – предлози о реорганизовању Либералне странке*, рукопис, Рукописно одељење Матице српске, М 5954.
- Петровић Милан, *Успомене*, (приредила: Биљана Шимуновић-Бешлин), Градска библиотека Нови Сад, Матица српска, Нови Сад, 2016.
- Писмо Илије Белеслијина Тихомиру Остојићу, О школским данима у гимназији*, Нови Сад, 7. 02. 1885, Рукописно одељење Матице српске, 4407.
- Писмо Тихомира Остојића Јовану Грчићу, Захвалност на старању и васпитању*, Будимпешта, 19. октобар 1885, Рукописно одељење Матице српске, 2699.
- Писмо Јована Скерлића Тихомиру Остојићу, Позив на сарадњу у СКГ*,

Београд, 5. 4. 1905, Рукописно одељење Матице српске, 6630.

Писмо Тихомира Остојића Милану Савићу, Обнова пријатељских односа, Нови Сад, 10. (23) август 1909, Рукописно одељење Матице српске, 9629.

Писмо Тихомира Остојића др Илији Вучетићу, О своме иступању из Либералне странке, 11. јун 1901, Рукописно одељење Матице српске, 13184.

„Сећање Остојићевих ђака из новосадске гимназије“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965.

„Сећање Триве Милитара“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига тринаеста, свеска прва, Матица српска, Нови Сад, 1965.

Симеуновић Драган, „Особеност политичке мисли Јована Цвијића“, *Српска политичка мисао*, број 4, 2015, стр. 13-31.

„Српска Напредна омладина“, *Српска Ријеч*, Сарајево, 13. (26.) јула 1910.

Стајић Васа, „Тихомир Остојић“, *Летопис Матице српске*, књига 313, свеска 1-3, јули-август-септембар 1927, стр. 15-46.

Стајић Васа, „Песништво и родољубље“, *Летопис Матице српске*, књига 28, свеска 4, Нови Сад, 1912, стр. 1-16.

Шимуновић-Бешлин Биљана, „Тихомир Остојић између личног и јавног интереса“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, свеска 1, Матица српска, Нови Сад, 2016, стр. 217-231.

Jagić Vatroslav, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*, Jugoslovenska akademija znanosti i umetnosti, Zagreb, 1867.

Sasa Markovic

QUESTING AFTER POLITICAL IDEAS OF TIHOMIR OSTOJIC

Resume

Tihomir Ostojic was one of the most important representatives of Serbian political thought in Austro-Hungarian Empire at the beginning of the 20th century. Considering the fact that his public work had been predominantly connected with Serbian cultural history, Ostojic's opus was primarily researched by literary historians and culturalists. His political thought had not been scientifically researched. Nevertheless, Ostojic's political thought is present in his creative work and sometimes influences his cultural and literary standpoint. Advocating democratisation of Serbian political thought, Ostojic sought support in the enlightening thought of Dositej Obradovic, as did members of the United Serbian Youth. His national standpoint stood out from a romanticized pic-

ture, although not rejecting it completely. Ostojić opposed the policy of assimilation and dividedness of political parties, supporting education of all social classes in Serbia in order to build a uniform barrier for identity preservation. Thus, in the eve of the First World War he decisively influenced the activities of Matica Srpska, it being the most original Serbian cultural institution. Dissatisfied with the conformism and petty politics of the existing Serbian political parties in Austro-Hungarian Monarchy, Ostojić suggested reform of the Liberal Party and participated in the foundation of the Serbian Democratic Party. Although political achievements of these parties were not sufficiently acknowledged, they were significant in promoting the democratic process of political thought articulation among Serbs in the Austro-Hungarian Monarchy. Tihomir Ostojić's role in that process was unavoidable.

Keywords: Tihomir Ostojić, enlightenment, patriotism, national idea, politics, culture

---

* Овај рад је примљен 21. августа 2017. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. фебруара 2018. године.